

Leven tussen Leegte en Liefde

een dagboekimpressie in coronatijd

Colofon

ISBN: 978 94 6365 240 7

1e druk 2020

© 2020, Fia Oomen

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving en opmaak: Evelien Veenstra

Omslagfoto: Marleen B. Berg, kunstenaar te Zeist

Lied 701 'Zij zit als een vogel', tekst John L. Bell en Graham Maule,
overgenomen met toestemming van uitgeverij Gooi en Sticht/Kok, Utrecht
Gedichten Huub Oosterhuis, overgenomen met zijn toestemming
Gedicht Guillaume van der Graft, overgenomen met toestemming
Gedicht 'Van de grond komen' van Jeanette van Osselen, overgenomen met
toestemming

Deze uitgave is mogelijk gemaakt door:

warande

Sponsor:

Voorneveld
uitvaartzorg

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Leven tussen Leegte en Liefde

een dagboekimpressie in coronatijd

Fia Oomen

Ter herinnering aan alle overledenen in coronatijd

Inhoud

Voorwoord	9
Inleiding	17
Leeswijzer	21
1. Begin coronacrisis in Nederland	23
2. Dagboekimpressies	32
- April	32
- Mei	48
- Juni	109
3. Terugblik vanuit de verschillende locaties van Warande	121
- Sociëteit de Boulevard	121
- Adviescentrum Warande	123
- Schutsmantel	125
- Huize Valkenbosch	128
- Leendert Meeshuis	130
- Heerewegen	131
- Warande revalidatie	133
- Bovenwegen	134
- In de Dennen	143
- Kinderdagverblijf In de Rups	144
- De Loericker Stee	146
- Hospice Heuvelrug	147

4. Terugblik vanuit de verschillende disciplines van Warande	156
- Fysiotherapie	156
- Psychologen	157
- Muziektherapie	159
- Diëtetiek	160
- Logopedie	163
- Verpleegkundig specialisten	165
- Specialisten ouderengeneeskunde	167
- Cultuur en Welzijn	168
Slotwoord	171

Voorwoord

Dit boek *Leven tussen Leegte en Liefde* van Fia Oomen is een indrukwekkende illustratie van de wijze waarop kleine alledaagse verhalen betekenis geven aan een werkelijkheid die we ons niet voor konden stellen. In de titel is treffend weergegeven hoe we de afgelopen maanden hebben doorgebracht.

Vanaf eind februari werd duidelijk dat mensen heel erg ziek konden worden door het Covid-19 virus. Zelfs zo ziek dat een opname op de intensive care nodig was of dat ze kwamen te overlijden. Heel Nederland keek mee hoe de ‘intensive care’-afdelingen in de ziekenhuizen vol kwamen te liggen. Wekenlang was dit voorpaginanieuws. En zelfs op het moment dat ik dit schrijf, twee dagen nadat alle locaties van Warande vrij zijn van het virus, wordt de stand van zaken nog dagelijks gemeld in de journaals. Pas heel laat kwam er aandacht voor de situatie in de verpleeghuizen. Eerst gingen verpleeghuizen in Brabant vrijwillig op slot. Bij Warande beperkten we al snel het bezoek en zorgden ervoor dat medewerkers zoveel mogelijk op één afdeling gingen werken.

Op 19 maart sluiten alle verpleeghuizen op last van de minister hun deuren voor het bezoek. De hoop is dan dat met de sluiting het virus onze meest kwetsbare ouderen niet zal bereiken. Maar in sommige hui-

zen zijn er al bewoners besmet geraakt en velen zullen nog volgen. De meeste bewoners herstellen gelukkig maar ook bij Warande kennen we veel bewoners die aan de gevolgen van het virus overlijden. Met haar dagboek aantekeningen neemt Fia Oomen ons mee in de vervreemdende werkelijkheid van het verpleeghuis zoals die met de sluiting is ontstaan. We krijgen een inkijkje in het tijdsbeeld van deze maanden en van haar persoonlijke leefwereld die fijnzinnig is weergegeven.

Als bestuurder van Warande heb ik me gesteund gevoeld door fantastische mensen, maar ik heb me ook machteloos gevoeld. Er was altijd de angst dat er toch weer bewoners en medewerkers besmet waren geraakt met het virus. En dat gebeurde ook, elk bericht voelde als een mokerslag. We moesten telkens weer nieuwe maatregelen nemen om bewoners en medewerkers te beschermen.

Enkele locaties bleven vrij van het virus maar andere werden zwaar getroffen. Fia Oomen schrijft onder andere over het Leendert Meeshuis waar heel veel bewoners ziek werden en velen overleden. Terwijl eerst de nadruk lag op het voorkomen van besmettingen, kwam er gelukkig steeds meer aandacht voor de kwaliteit van leven. Bewoners misten hun familie en verstilden in de eenzaamheid van dagen die niet meer van elkaar te onderscheiden waren. En

omdat het bezoekverbod door de minister was afgekondigd, konden we niet anders dan uitvoeren en handhaven. Gelukkig was het af en toe mogelijk om uitzonderingen toe te staan en aan menselijkheid vorm te geven.

Toen de minister begin mei aangaf dat enkele huizen op 11 mei weer bezoek mochten ontvangen, hoorden wij daar niet bij. Ik vond het onterecht dat ik als bestuurder niet samen met de bewoners en hun families zou mogen bekijken welke locaties al open konden voor bezoek. Maar ik vond ook dat ik als bestuurder niet langer mocht zwijgen of afwachten. Op LinkedIn, Facebook en later in de *Volkscrant* heb ik me uitgesproken voor meer mogelijkheden om bezoek per locatie te regelen. In dat schrijven heb ik dat gedaan aan de hand van het lied dat Van Dik Hout 25 jaar geleden uitbracht. Het lied heet ‘Stil in mij’. Het werd thuis veel gedraaid en dan vroeg ik aan mijn kinderen: ‘Waarom is het alleen stil in mei en niet in maart, april of juni?’ Ik had niet kunnen bedenken dat het in 2020 echt stil zou worden in maart, april en mei.

Het bezoekverbod zoals dat van kracht was, heeft voor stilte gezorgd in onze verpleeghuizen. Er kwam geen familie meer binnen en er kwamen ook geen vrijwilligers. Op allerlei manieren is geprobeerd om het contact met de familie te onderhouden.

Beeldbellen werd populair, er werden bezoekcabines geplaatst en zelfs hoogwerkers werden ingezet om elkaar te kunnen zien. Of zelfs om op hoogte een high tea te kunnen hebben met je partner. In en om de huizen worden activiteiten georganiseerd die de bewoners wat kunnen afleiden en opvrolijken. Dat alles kan niet verhullen dat onze bewoners hun dagen in eenzaamheid doorbrengen en meer wegzakken in onbestemde dagen en lege uren.

Ondertussen bleef het vanuit de bestuurders van de verpleeghuizen en de cliëntenraden opmerkelijk stil. Wij, bestuurders, waren terughoudend om ons uit te spreken. Want stel dat we ons sterk zouden maken voor het versneld openen van onze huizen en het virus komt terug, dan zouden we voor altijd gebrandmerkt zijn als onverantwoordelijke bestuurders en de risee in zorgland.

Als bestuurder van Warande had ik in overleg met het management, cliëntenraden en betrokkenen, ook al vóór het bezoekverbod, maatregelen genomen om het bezoek vergaand te beperken met als doel besmettingen door bezoekers te voorkomen. Bovendien konden we, door zelf het initiatief te nemen, maatregelen nemen die passend zijn voor de huizen. Dat wilden we omdat de zeven verpleeghuizen onderling erg verschillen. Maar met het besluit van de minister om tot een volledig bezoekverbod over te gaan voelde ik me als bestuur-

der, samen met de cliëntenraden, ondernemingsraad en verpleegkundige adviesraad, buiten spel gezet. Er reste ons slechts een rol als uitvoerder van een overheidsmaatregel. En dat was een schril contrast met de wijze waarop je als bestuurder normaal gesproken leiding geeft aan een organisatie. We zijn gewend en geoefend om binnen kaders te werken en zijn altijd bereid om daar intern verantwoording over af te leggen, ook aan de inspectie gezondheidszorg en jeugd, zorgkantoren, verzekeraars etc. We zien hen als partners die ons scherp houden. Maar ook van de kant van onze partners blijft het stil.

Een collega-bestuurder zag die stilte als een positief effect van het bezoekverbod. Bewoners waren rustiger, er waren minder verstoringen in de zorg en er zouden ook minder gedragsproblemen zijn. Die effecten zie ik ook, maar ik wil daar een kanttekening bij plaatsen. Stilte is slechts voor weinig bewoners helend. En: we zijn er toch niet om onze bewoners de laatste periode van hun leven in stilte, eenzaamheid en vlakheid te laten leven? Dat geldt in mindere mate ook voor het gebruik van digitale middelen om het contact te onderhouden. Laten we onszelf niet wijsmaken dat die het echte contact kunnen vervangen. Natuurlijk is het wijs om te kijken wat we kunnen behouden van wat we geleerd hebben in corona-tijd. Maar structuur in de dag, rust op de afdeling en mogelijkheden om te communiceren zijn niet het doel van de zorg. Het zijn hooguit voorwaarden

die maken dat de bewoners een fijne, ervaringsrijke dag beleven. Voor het laatste is persoonlijk contact onontbeerlijk; een aanraking van iemand die je liefheeft, een oogopslag, troost en humor, een luisterend oor. Alles wat nog opgeslagen ligt in het geheugen, pikt dat alles op, ook al ben je soms de weg kwijt.

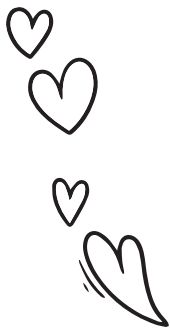
We blijven een weg zoeken tussen een goed leven voor de bewoners en de angst die er is voor besmetting met het virus. Nu het in de verpleeghuizen beter gaat, worden we gewaarschuwd voor nieuwe besmettingen of zelfs een tweede golf. De vraag is natuurlijk of het leven in een verpleeghuis weer vorm kan krijgen als we ons laten leiden door voorzorg. Er is angst en die angst is ook voor mij als bestuurder voelbaar. Angst bij bewoners, bij familie en bij medewerkers. Angst die sommige familieleden ertoe brengt om mij met de rechter te dreigen in het geval dat hun familielid besmet zou raken met het virus en daaraan zou overlijden. Want er is een enorme behoefte bij bewoners om hun familie te zien en bij familieleden om bij hun partner, vader of moeder te kunnen zijn. Dat vraagt om maatwerk en als bestuurder in de zorg is het mijn opdracht om, binnen kaders, maatwerk te leveren. Met betrokkenheid van alle partijen en met verantwoording; voor- en achteraf. Dat betekent dat ik als bestuurder de stilte in mij moet doorbreken. Om te zorgen dat de levendigheid in de huizen weer terug kan keren.

Het is nog steeds stil in onze huizen. Bij Warande kon het eerste huis op 28 mei heel voorzichtig en beperkt open, de andere huizen volgen in de dagen en weken daarna. Dat het nog stil is, wil natuurlijk niet zeggen dat er niet onvoorstelbaar hard is gewerkt binnen de muren. Ik ben ontzettend trots op alle medewerkers die er elke dag weer voor hebben gezorgd dat het leven in het huis door kon gaan. Medewerkers die ook in hun eigen leven te maken kregen met het virus. Die zelf ziek geworden zijn maar ook hun eigen ouders en grootouders niet konden bezoeken omdat zij niet een bron van besmetting wilden zijn voor onze bewoners.

Dit boek laat zien dat het gelukkig nooit echt stil werd in onze huizen en dat de menselijkheid altijd voorop is blijven staan. Fia Oomen beschrijft tot welke ongelooflijke dingen we met elkaar in staat zijn. En hoe zij samen met de medewerkers als geestelijk verzorger haar betrokkenheid bij de bewoners en familie opnieuw heeft vormgegeven en betekenis heeft gegeven. Altijd vanuit de wens om het goed te doen met en voor elkaar. ‘Wij Warande’ was nog nooit zo duidelijk als de afgelopen maanden.

Harry Finkenflugel,

Raad van Bestuur Warande

Inleiding

*Om liefde gaan wij een leven
zeilen wij over de zee
vliegen we langs de hemel -
Om liefde gaan wij een leven
met licht en donker mee.*

*Vogeltje van de bergen,
wat zwoeg je dapper voort?
Om wat ik uit de verte
van liefde heb gehoord.*

*Om liefde gaan wij een leven,
graven diep in de nacht,
kruipen onder de hemel -
Om liefde gaan wij een leven
om weten en stille kracht.*

Bovenstaande tekst is een gedeelte uit een lied van Huub Oosterhuis. Het is een van mijn lievelingsliederen waarin ik veel heb ontvangen. Vooral wanneer mijn leven even niet zo voorspoedig verliep. En altijd maakte zich dan een soort lichtvoetigheid van mij meester.

Dit lied moet je proeven, meer nog dan lezen. Jouw eigen beelden kunnen zich dan invoegen. Nu lees ik het met het oog op alles waarin met name zorg-

medewerkers gezwoged hebben in coronatijd. Iemand noemde het een marathon lopen, elke dag opnieuw, weken achter elkaar. De weken regen zich aan elkaar tot maanden. Maar ook hoorde ik terug dat er in de teams zo veel saamhorigheid was. En ik zag de liefde waarmee werd gezorgd. ‘Leven tussen Leegte en Liefde’ heb ik gekozen als titel van dit boek. Want ook leegte is een woord dat de afgelopen maanden vulde. Daarom nog een keer de laatste regels van het gedicht: ‘Om liefde gaan wij een leven, om weten en stille kracht’.

Fia Oomen, 1955, werkt sinds 1998 binnen de Warande-Zeist op de psychogeriatrische, somatische en revalidatieafdelingen. In 2007 studeerde zij af op cross-culturele theologie met als bijvakken Nederlandse literatuur vanaf 1880 en pastorale psychologie. De titel van haar afstudeerscriptie luidde: ‘Presentie en Aandacht en de psychogeriatrische pastor; over troost als erkenning van eindigheid’. In 2009 werd zij bevestigd als predikant maar bleef in dienst bij Warande als geestelijk verzorger. In 2013 rondde ze, in opdracht van Warande, een onderzoek over mantelzorgers af met een symposium onder dezelfde titel ‘In andermans Handen maar Naast-en-Betrokken’, met als subtitel ‘zorg in wederkerigheid’. Van haar hand verscheen in 2017 het boek *Gebroken Glas, praktijkverhalen van een geestelijk verzorger*.

